

HEDEN EN VERLEDEN

VEERTIG JAAR HISTORISCHE KRING
'IN DE GLORIOSA'

HEDEN EN VERLEDEN

VEERTIG JAAR HISTORISCHE KRING
'IN DE GLORIOSA'

Verenigingsgebouw Historische Kring 'In de Gloriosa', Kerklaan Kortenhoef.

VOORWOORD

Beste lezers, dit jaar bestaat onze vereniging 'In de Gloriosa', Historische Kring Ankeveen, 's-Graveland en Kortenhoeve, veertig jaar. In 1982 begonnen met ongeveer 25 belangstellenden, hebben we thans 555 leden. Een bewijs dat onze vereniging bloeit en vooral, dat de belangstelling voor de geschiedenis van onze drie mooie dorpen breed leeft en enthousiast wordt gedeeld. In de loop van de jaren heeft de Historische Kring een ruime bibliotheek opgebouwd, een grote verzameling historische voorwerpen bijeengebracht en héél belangrijk, vele duizenden foto's en documenten gedigitaliseerd, die daardoor bewaard zijn gebleven voor toekomstige generaties. Bovendien hebben we na een paar verhuizingen ons mooie huidige pand kunnen betrekken.

De periodiek 'De Historie' is de belangrijkste uiting van uw vereniging. Daarnaast zijn er de nieuwsbrief, de foto's op facebook, de lezingen, de tentoonstellingen of andere acties. Het ligt echter voor de hand om het jubileum van ons veertig jarig bestaan toch in het bijzonder te vieren met een speciale uitgave van 'De Historie'. Dat heeft de redactie gedaan en die verdient daarvoor veel waardering. Het jubileumnummer wordt gevormd door een combinatie van schilderijen van onze dorpen en de huidige situatie én onderwerpen die de afgelopen veertig jaar in onze dorpen verdwenen of veranderden. Ze laten zien hoe aantrekkelijk de omgeving voor veel kunstenaars was en tonen daarnaast dat er weliswaar veel veranderd is, maar dat onze dorpen veel van de oude pracht en charme hebben bewaard.

Velen van u zullen de plekken en onderwerpen herkennen. Dat maakt het extra boeiend, geeft betrokkenheid. Dat blijkt soms ook als wij commentaar krijgen op onze uitingen, dat iets toch wat anders was dan wat wij schreven of dat men een naam weet van iemand op een foto. Daar zijn we natuurlijk dankbaar voor, want het verbetert de gegevens en het toont het meeleven van onze leden met de Historische Kring.

Laten we blij zijn dat we in onze mooie dorpen mogen wonen, dat er een bloeiende historische vereniging is en dat er een groeiende belangstelling bestaat voor de geschiedenis. Alleen daardoor kunnen wij erop vertrouwen dat het fraaie geheel, dat onze drie dorpen nu vormen, ook voor de toekomst behouden blijft.

Laten we er met elkaar zuinig op zijn.

Jan Dekker, voorzitter

Werkruimte verenigingsgebouw.

VEERTIG JAAR HISTORISCHE KRING 'IN DE GLORIOSA'

Een historisch overzicht.

Eind jaren 1970 kwam op veel plaatsen in Nederland meer belangstelling voor de geschiedenis over de regio waarin men woonde. Het was in die tijd, dat veel gezichtsbepalend cultuurbezit begon te verdwijnen. Wellicht moet hier de verklaring worden gezocht waarom menige historische vereniging in de jaren 1970/'80 werd opgericht, zo ook in de Gooi- en Vechtstreek én in de voormalige gemeente 's-Graveland. Het initiatief om hier ter plaatse een historische vereniging op te richten, werd genomen door Marius van Ee en Jan Immerzeel. Zij benaderden de in de dorpen Kortenhoef, Ankeveen en 's-Graveland actieve historisch geïnteresseerden, die, zo bleek, het initiatief warm omarmden.

Op 1 maart 1982 werd een bijeenkomst georganiseerd in de raadszaal van het gemeentehuis van 's-Graveland. Het was voor het eerst in de geschiedenis van de drie dorpen dat de complete groep van amateurhistorici aan tafel zat. Naast Marius van Ee en Jan Immerzeel waren dat onder andere: mevr. M.A. Boeve-Bant, J.A. Hendriks, P. de Ruig, H. van Sloten, W. Spaan, J. Veenman, B. Wallenburg, R. Wielsma en A.D. Wumkes.

De eerste algemene ledenvergadering werd gehouden op maandag 24 mei 1982. Op de agenda stond de verkiezing van het (eerste) bestuur: Marius van Ee (voorzitter), Paul de Ruig (secretaris), Jan van Ee (penningmeester) en algemene bestuursleden Bruin Wallenburg, Jan Immerzeel en Rie Boeve-Bant. De bewuste dag ging de boeken in als stichtingsdatum; op 28 december 1982 passeerde de oprichtingsakte bij notaris H.M.J. Frijns in Hilversum. Het bestuur stond onder andere voor de taak om een reglement op te stellen, de statuten te laten vastleggen en een naam te bedenken: 'In de Gloriosa', Historische Kring Ankeveen, 's-Graveland en Kortenhoef. Daarnaast ging men op zoek naar een geschikt onderkomen. De gemeente 's-Graveland, die het initiatief van de oprichting van een historische vereniging ondersteunde, stelde, zolang er geen geschikte ruimte was gevonden, een zolderkamer in het gemeentehuis ter beschikking, waar de gestaag groeiende verzamelde voorwerpen, documenten en foto's konden worden ondergebracht. In 1983 kwam het St.-Lambertushuis aan de

Opening van het St.-Lambertushuis in mei 1984.

Kerklaan vrij; een aanbod dat met beide handen werd aangepakt. Niet veel later is er een wisseling van de wacht: voorzitter Marius van Ee draagt de voorzittershamer over aan Clementa van de Velden, die deze functie nadien vele jaren zou vervullen.

In 1986 liet de gemeente 's-Graveland de Historische Kring weten, dat het St.-Lambertushuis zou worden verkocht. Gezien het feit dat de verzameling van de Historische Kring serieuze vormen had aangenomen, was een geschikt onderkomen niet zomaar gevonden. Tevens wilde men graag aan de Kerklaan blijven, omdat dit een vrij centrale plek was. En zo geschiedde. In september 1988 betrok de Historische Kring wederom een zolder, en wel bij de burens: de St.-Antoniuschool.

Het is vandaag de dag bijna niet meer voor te stellen, maar de Historische Kring werd opgericht in een tijd dat een consumentencomputer nog niet bestond. Het verzamelen en documenteren bestond veelal uit knippen, plakken, typen en opbergen in mappen. In 1991 deed de computer zijn intrede. Het was het begin van de digitalisering van het omvangrijke archief; Faan Kessel heeft hier een belangrijke bijdrage aan geleverd. Thans bezit de Historische Kring een heus netwerk aan computers,

waarmee op 'werkavonden', door een enthousiaste groep vrijwilligers, allerlei documenten en foto's worden gedigitaliseerd. Op de website van de Historische Kring staan thans duizenden documenten en foto's, die door een ieder kunnen worden ingezien.

In oktober 1994 was er op de bestuursvergadering een heugelijk feit te melden: de Historische Kring was op 27 september 1994 eigenaar geworden van de voormalige brandweerkazerne, staande aan de Kerklaan in Kortenhoeve. Het oude in slechte staat verkerende pand moest echter flink worden opgeknapt. Vele inzamelingsacties en sponsoren maakten het uiteindelijk mogelijk, dat de Historische Kring, na noeste arbeid, op 17 december 1994 het prachtig opgeknapte pand kon betrekken: een verenigingsgebouw waardig, waar men nog altijd is gehuisvest.

De Historische Kring heeft in de loop van de jaren een grote groep van trouwe leden, donateurs en adverteerders aan zich weten te binden. Het ledental groeide in de eerste tien jaar van 25 naar 350 leden; thans zijn er 555 leden, die viermaal per jaar de prachtig verzorgde periodiek 'De Historie' krijgen. Het ledenaantal geeft aan, dat er nog altijd grote belangstelling bestaat voor de lokale geschiedenis; de door de Historische Kring georganiseerde druk bezochte tentoonstellingen bewijzen dat keer op keer. Echter, tijden veranderen, interesses verschuiven, maar de behoefte naar wat eens was, zal altijd blijven bestaan.

Koos Voorn, secretaris.

LIJST VAN BESTUURSLEDEN 1982-2022.

Voorzitter

Marius van Ee	1982 – 1984
Clementa van de Velden	1984 – 2010
Frans van Giessen	2010 – 2015
Jaap Wertheim	2015 – 2021
Jan Dekker	2021 –

Penningmeester

Jan van Ee	1982 – 1983
Clementa van de Velden	1983 – 1984
Ad Oud	1984 – 1989
Joke van Raam	1989 – 1997
Jan Koster †	1997 – 2008
Kees Boekschoten	2008 – 2011
Johan Vermeulen	2011 –

Secretaris

Paul de Ruig	1982 – 1990
Cees Sanders	1990 – 1992
Vivian van Vliet	1992 – 2001
Wilma Biel	2001 – 2002
Ria Bouter †	2002 – 2008
Vivian van Vliet	2008 – 2010
Koos Voorn	2010 –

Algemene bestuurslid

Jan Immerzeel	1982 – 2017
Bruin Wallenburg	1982 – 1988
Rie Boeve	1982 – 2009
Annette Scherpel	1984 – 1984
Berend van der Kolk	1984 – 1997
Jan Schriek	1988 –

Jan Landwaart	1989 – 1992
Vivian van Vliet	1991 – 1992
Daan Buitenhuis	1997 – 2008
Bruin Wallenburg	2008 –
Jan Dekker	2017 – 2021
Jaap Wertheim	2021 – 2022
Kees Smalenburg	2022 –

Ereleden

Marius van Ee
 Daan Buitenhuis
 Jan Immerzeel
 Faan Kessel †
 Clementa van de Velden
 Ate Wumkes †

Leden van verdienste

Rie Boeve
 Jan Koster †
 Jan Schriek
 Vivian van Vliet

Huidig bestuur

Jan Dekker	Voorzitter
Johan Vermeulen	Penningmeester
Koos Voorn	Secretaris
Henk Verhagen	Algemeen bestuurslid en 2e secretaris
Bruin Wallenburg	Algemeen bestuurslid
Jan Schriek	Algemeen bestuurslid
Kees Smalenburg	Algemeen bestuurslid

Zolderverdieping verenigingsgebouw.

INLEIDING

An jubilea worden van oudsher materiële eigenschappen toegerekend. Denkt u maar eens aan een gouden (50) of zilveren (25) jubileum. Welnu, de Historische Kring kan volgens het 'Genootschap Onze Taal' bij haar veertigjarig jubileum kiezen uit robijn, smaragd of doublé. Veelal wordt robijn aangehouden.

Het bestuur van Historische Kring wilde het robijnen jubileum niet onopgemerkt laten passeren en vroeg de redactie van de periodiek om een speciaal boekje te maken. Een boekje met een houdbaarheidsdatum. De inhoud mochten we zelf bepalen. Maar ja, wat voor thema moesten we kiezen? Nu zijn de redactieleden wel wat gewend én bovendien, het was een leuke uitdaging.

In het kader van het jubileum werd gedacht aan veertig onderwerpen, verdeeld in twee thema's: schilderijen én onderwerpen over veranderingen in het straatbeeld. Bij ieder schilderij en onderwerp kwam een afbeelding uit het heden en verleden. Een behoorlijke klus voor de beeldredactie. Er ontstond een lijst met tientallen schilderijen en onderwerpen: Sportpark Berestein, Johanna Neef, Theater De Dillewijn, benzinepompen, een schilderij van de Kwakelbrug en de Zuidersluis, etc. Onderwerpen te over, maar niet alles was bruikbaar. Het ene schilderij is nu eenmaal aansprekender dan het andere en oude foto's zijn niet altijd geschikt voor drukwerk. Het streven was om de onderwerpen te laten samenvallen met de periode van het jubileum. En dat is aardig gelukt. Voor de schilderijen, zo zult u begrijpen, was dat niet haalbaar, alhoewel de bijbehorende foto's eveneens grote veranderingen in het straatbeeld laten zien.

Keuzes werden gemaakt. Er ontstond een definitieve lijst; een verdeling onder de redacteuren werd gemaakt. Aan het werk! Tja, maar dat viel niet mee. De gehoopte informatie was soms niet beschikbaar, net als diverse foto's. Overleg! En weer door, want de deadline naderde. Uiteindelijk haalde een ieder de eindstreep en werd het stokje doorgegeven aan de samenstellers, vormgever en drukkerij. Het resultaat overtrof onze verwachting. Wij hopen dat u hetzelfde mag ervaren.

Veel kijk- en leesplezier toegewenst.

De redactie.

KORTENHOEF

Korenmolen 'De Lelie', H.G. ten Hoet (1855-1928).

Hendrik Gerard ten Hoet schilderde de Kortenhoeftse korenmolen, gezien vanaf het Moleneind op de grens met Loosdrecht. Links het molenaarshuis en op de weg een vrouw met hond, lopend richting de molen. Langs de Loenerveense plas hangt een fuik te drogen.

Wanneer we vandaag de dag op deze plek om ons heen kijken lijkt het een vreemde plaats voor een korenmolen, zo midden in het plassengebied. Lang geleden was dat anders. Vanaf de ontginning van het veengebied, zo rond 1100 tot in de achttiende eeuw, werd er op grote schaal graan verbouwd, waaronder haver, rogge en boekweit. Bodemdaling door inklinking van het veen en de uitgebreide winning van turf veranderden het landschap uiteindelijk tot het plassengebied zoals we het thans kennen.

Korenmolen 'De Lelie' was een zogenoemde wipmolen. Deze molens werden meestal als poldermolen gebruikt en zelden als industriemolen, zoals hier. Over de molen zelf is in de archieven weinig terug te vinden. De naam 'De Lelie' vinden we alleen op een aantal oude kaarten. De molen is altijd particulier bezit geweest. Een eerste vermelding stamt uit 1650. Daarna duikt de molen op in oorlogsbeschrijvingen van het rampjaar 1672, wanneer een aantal heldhaftige Kortenhoevers een groep van honderd plunderende Franse soldaten te paard weten tegen te houden bij de molen.

Ondanks het feit dat vanaf eind achttiende eeuw de landbouw goeddeels was verdwenen uit het dorp, bleef de molen in bedrijf. De laatste molenaar was Cornelis Verhagen, die de molen in 1881 had gekocht. Op 16 oktober 1890 sloeg de bliksem in de molen, die geheel afbrandde. Alleen de straatnaambordjes Moleneind herinneren nog aan de Kortenhoevse korenmolen 'De Lelie'.

STICHTING BLOK

Na de tweede wereldoorlog werden er in Kortenhoef, Ankeveen en 's-Graveland meerdere buurtverenigingen opgericht, gericht op de jeugd: Sinterklaas(intocht), feestavond, dagje uit etc. In de Oranjebuurt in Kortenhoef had je buurtvereniging 't Is altijd wat', in Ankeveen 'Eensgezind' en in het Zuidereinde in 's-Graveland 'Irene'. In de jaren 1950 werden er in Kortenhoef al roeiwedstrijden gehouden met roeiboten op het kanaal, ter hoogte van de brug over het kanaal. De latere buurtvereniging 'K-toef' organiseerde nadien hard-, tobbe- en tillingvaren én vanaf 1985 de gondelvaart.

Bovenstaande foto laat het tillingvaren zien. Het lijkt op een klein vlot, maar is in feite een houten brugdek, dat over een sloot werd gelegd om de koeien van het ene naar het andere weiland te brengen. Met een beetje fantasie is in het tillingvaren het hedendaagse 'suppen' te zien: Stand-Up Paddling.

De in 1986 opgerichte Stichting Behoud Leefbaarheid Oud-Kortenhoef (BLOK), gehuisvest in de Oude School aan de Kortenhoefsedijk, is de natuurlijke opvolger van buurtvereniging 'K-toef'. Zij heeft tot doel 'het in stand houden en/of bevorderen van de leefbaarheid in Oud-Kortenhoef, en wel in de ruimste zin van het woord'. Bekende activiteiten zijn: dauwtrappen, Wijdegatconcert en het NK Palingroken, waar jaarlijks honderden mensen vanuit de wijde omgeving op afkomen.

KORTENHOEF

Graversbrug, J. Ritsema (1869-1943).

Jacob Ritsema schilderde de Graversbrug in het Moleneind, gezien vanuit het noorden. Vervoer over water was in vroeger eeuwen erg belangrijk en daarvoor was dan ook een degelijk vaartenstelsel nodig. In Kortenhoeft bestond dat in grote lijnen uit de vaart langs de Kortenhoefsedijk, inclusief het huidige Moleneind. Ten westen, parallel lopende aan de Kortenhoefsedijk, liep door de polder de zogenoemde Dwarsvaart. Vanaf de Dwarsvaart liepen drie verbindingsvaarten, de zogenoemde bruggevaarten, naar de vaart gelegen naast de Kortenhoefsedijk. Op het schilderij zien we de brug over de middelste van de drie bruggevaarten.

Over de naam van de brug is lang discussie geweest: Graafjesbrug, Graversbrug, dan wel Gravenbrug. Voor een verklaring van de naam moeten we teruggaan in de tijd. In 1787 werd door de polder Kortenhoef aanbesteed: 'Het schoonmaken van de Bruggevaart aan de brug bij de heer Grave'. In de lijst van Kortenhoefse huizezinnen uit het jaar 1783 komen we hem ook al tegen: 'Een huis in het Moleneind bewoond door Gerrit Antonij en Margaretha Grave'. In 1790 wordt hij genoemd als een van de vijf schepenen van Kortenhoef. Gerrit Antonij Grave was ongetwijfeld een man van zeker aanzien. Op 21 mei 1796 werd hij in de kerk op de Kortenhoefsedijk begraven.

Graversbrug of Graafjesbrug? Ach, Gravebrug klinkt niet zo, dus laat maar wat het officieel is, de Graversbrug.

DE HOOITIJD.

De maand juli, de hooimaand, was de belangrijkste tijd voor boeren om veevoer voor de winter te oogsten. Het hele gezin werd ingezet, zelfs burens kwamen helpen. Op bovenstaande foto is dat goed te zien; drie generaties Beijer zijn het drogende gras op een zogenoemde ‘opper’ aan het plaatsen, ook wel ‘ruiter’ genoemd. Een ‘opper’ was een houten lattenwerk waarop het te drogen gras werd geplaatst, dit om met invloed van de wind het droogproces te versnellen. In tegenstelling tot vandaag de dag was het hooien in het verleden zeer arbeidsintensief. Alles werd met de hand gedaan: maaien met de zeis, iedere dag het gras opschudden (keren) met een hooihark en vervolgens het drogende gras in rijen (wiersen) verzamelen. Gijs Beijer zette het drogende gras daarna op een ‘opper’. Na het droogproces werd het hooi met paard en wagen naar de hooiberg gebracht; wederom zeer arbeidsintensief. Lag het weiland in de polder, dan werd het hooi met een praam naar de boerderij vervoerd. Het is maar goed, dat hooibouw eenmaal per jaar plaatsvond. Na gedane arbeid was er op menig dorp feest, soms een kermis.

De mechanisatie op de boerderij begon veelal met de aankoop van een tractor. Paard en wagen verdwenen uit het landschap c.q. straatbeeld. Kunstmest en betere grassoorten maakten het mogelijk om meerdere keren te maaien. Begin jaren 1960 namen machines het handwerk langzamerhand over. Kleine boeren, die de machines niet konden betalen, werkten nog enige tijd op de traditionele manier, maar ook zij moesten met hun tijd mee. Er zijn machines voor iedere handeling: maaien, opschudden en in rijen leggen. Tevens blijft het gemaaide gras tegenwoordig hooguit slechts twee dagen op het land liggen. Daar waar het gras vroeger gortdroog was, blijft het nu vochtiger.

Nieuw in het landschap werden de rechthoekige hooibalen, die makkelijk waren op te stapelen in een schuur. Hierdoor werd de hooiberg overbodig. Een nadeel van vochtig hooi is de kans op hooibroei, waardoor brand kan ontstaan. Om dit tegen te gaan wordt het hooi in plastic gewikkeld, zodat er geen zuurstof bij kan komen. De machines die dit doen maken van het hooi grote 'ronde' balen, veelal in de kleur zwart of groen.

KORTENHOEF

Gezicht op de kerk, P.J.C. Gabriël (1828-1903).

Paul Joseph Constantin Gabriël schilderde het gezicht op de kerk vanaf het huidige Moleneind, kijkend in noordelijke richting. Op de voorgrond een van de vele draaibruggetjes die het dorp toen rijk was. Links de boerderij van de familie Van de Velden, die de hoek Kortenhoefsedijk (Moleneind) / Zuwe markeerde. Een vrouw met een wit kapje op het hoofd lijkt de Zuwe op de lopen.

De plek is in de jaren 1930 ingrijpend veranderd door de aanleg van het Hilversums kanaal en de provinciale weg (N201), bekend als de Vreelandseweg. In 1936 omschreef Henry Polak in zijn boek 'De zoom van het Gooi' de gevoelens van de weerstand tegen deze operatie.

Weldra zullen de auto's rollen over de betonstrook, de fietsen over de grauwe tegelpaden, waar de wilgen en elzen stonden zullen wegwijzers en verkeersborden verrijzen.

De verlossing uit het isolement zal een feit worden zijn en men zal tevens verlost zijn van een aanzienlijk deel van de schoonheid van de streek en van de zalige rust en de plechtige stilte, die er tot heden hebben geheerst.

Polak dacht er het zijne van, maar het dorp, en met haar de Kortenhoefsedijk, werd in tweeën gedeeld. Ten noorden van de Vreelandseweg behield de Kortenhoefsedijk haar naam, het zuidelijk deel kreeg de naam Moleneind. En de Vreelandseweg! Na bijna honderd jaar is hij onderdeel geworden van de lokale geschiedenis.

DE OUDERENZORG.

De ondersteuning van de armen werd van oudsher overgelaten aan de weldadigheid van kerkelijke en particuliere instellingen. Hier konden inwoners die hun 'noodzakelijk levensonderhoud' niet meer konden betalen aankloppen: werklozen, zieken, ouderen, weduwen etc. De Diaconie van Kortenhoef, Ankeveen en 's-Graveland lieten in de negentiende eeuw speciaal voor deze doelgroep armenhuisjes bouwen. In 1880 opende de Diaconie van 's-Graveland het diaconiehuis, staande aan de huidige Koninginneweg in Kortenhoef, nu A.N. Pellecomhof. Het huis werd in de volksmond het oudemannenhuis genoemd, maar er verbleven eveneens vrouwen. Het was de voorloper van de later ontstane bejaardenhuizen Wilgenhof, Oostereinde, Brugchelen én Oudergaard.

Op 25 september 1976 was de officiële opening van Oudergaard, staande aan de Anton Smeerdijkgaarde in Kortenhoef. Burgemeester P.J.M. van de Walle mocht het lint doorknippen. Er waren 58 kamers, waarvan vier voor echtparen. Later werden er nog 38 zogenoemde aanleunwoningen gebouwd. Oudergaard was een gezellig bejaardenhuis met veel vrijwilligers en activiteiten. Het werd een soort buurtcentrum, waarheen tevens de bewoners van de nabij staande bejaardenwoningen voor een kopje koffie en/of een activiteit naartoe konden gaan.

Oudergaard fuseerde met Brugchelen, maar moest vanwege een ander inzicht op de ouderenzorg uiteindelijk haar deuren sluiten. Er kwam een woonzorgcomplex, Veenstaete, dat op 30 juni 2012 feestelijk werd geopend. De 137 appartementen zijn bedoeld voor zelfstandig wonende 55-plussers. In het complex heeft zorginstelling Inovum twee kleinschalige woongroepen gevestigd, voor mensen die psychogeriatrische zorg nodig hebben: Klein Schaepenburgh en Klein Trompenburg.

KORTENHOEF

Gezicht op de Kerkbuurt, schilder onbekend.

Gezicht op de Kerkbuurt, vanaf het huis dat lange tijd bewoond werd door de bakkers- en boerenfamilie Van den Broeck. De leden van deze familie waren vertegenwoordigd in de besturen van polder, gemeente en kerk. Daarmee behoorden zij tot de notabelen van het dorp. In het voorhuis dat we hier zien woonde kunstschilder Barend van Voorden, wiens moeder een Van den Broeck was. Een markante man, wars van de moderne tijd met zijn gas en elektra. Als je bij hem binnenkwam waande men zich honderd jaar terug in de tijd, door de lucht van de petroleumlampen waarmee hij zijn huis verlichtte.

Van een echt dorpscentrum is in Kortenhoef, door de kilometerslange lintbebouwing, nooit sprake geweest. Echter, in deze buurt speelden zich wel de meeste dorpszaken af. Zo is naast het huis van Van den Broeck het voormalige gemeentehuis te zien, gebouwd in 1910. Iets verder staat Brasserie Gsj (Geesje), dat lang dienst heeft gedaan als rechthuis en als logement voor de vele kunstschilders, die hier in de tweede helft van de negentiende eeuw neerstreken. Links staat het huis van Krijn Spaan, de voormalige pastorie en de middeleeuwse dorpskerk met zijn scheve toren. In de Kerkbuurt woonden veelal notabelen, zoals de schout, notaris, dominee en chirurgijn. Mede hierdoor werd de Kerkbuurt ook wel 'de japonnenbuurt' genoemd. De japonnen zijn verdwenen, maar van de allure van destijds kunnen we nog wel iets terugzien.

HET DORPSHUIS.

Vanouds vonden verenigingen onderdak in een logement annex café, waarbij een zaaltje aanwezig was. Café de Tram, Hotel Ruimzicht en het Wapen van Amsterdam waren geliefde locaties, net als later het St.-Lambertushuis en De Drie Dorpen. Het eerste (houten) verenigingsgebouw, feitelijk een noodgebouw, stond op de hoek Kerklaan/Kortenhoefsedijk. Het werd op 1 maart 1969 in gebruik genomen. Een deel van het gebouw werd tijdens een storm in 1973 verwoest. Het gedeelte dat nog bruikbaar was werd later aan de Kwakel opgebouwd en is sindsdien het verenigingsgebouw van duivenclub 'De Plassenjagers'. Het duurde tot 1976 voordat er een nieuw verenigingsgebouw kwam. Op 11 december van dat jaar opende burgemeester P.J.M. van de Walle het in winkelcentrum de Meenthof gebouwde dorpshuis 'De Dobber'. Menige vereniging maakte hiervan dankbaar gebruik.

Het dorps huis was allerm minst rendabel. Mede hierdoor werd gelijktijdig met de herindeling van de Meenthof een nieuwe kleine Dobber gebouwd, de 'oude' werd gesloopt. In 1997 was de opening. De 'nieuwe' Dobber staat er nog steeds, maar is als zodanig niet meer in gebruik als dorps huis. In 2018 werd door de gemeente Wijdmeren aan de Parklaan in Kortenhoef een gebouw neergezet wat dienst ging doen als Cultureel Centrum. Het kreeg de naam 'De Blinker' en is de thuishaven van toneelvereniging DSO.

KORTENHOEF

Dorpsweg Kortenhoef, A. Vermeulen (1900-1987).

Adriaan Vermeulen maakte deze tekening van de Kortenhoefsedijk in 1942, gezien vanuit het zuiden; nabij nu huisnummer 135. De Kortenhoefsedijk werd in die tijd veelal Dorpsweg genoemd. Op de voorgrond een typisch Kortenhoefse roeiboot, een model zoals we nog veel in het dorp kunnen zien. Ger Bakker en Piet Dekker bouwden ze voor menige liefhebber. Peter Schouten, de laatste in Kortenhoef nog werkzame sloopstimmerman, kan ze nog steeds bouwen.

Links het huisje waar begin vorige eeuw Johanna Hagen woonde. Een eenvoudige ongehuwde vrouw, die graag met iedereen die voorbijkwam een praatje maakte. Ze stond vaak achter haar tuinhekje langs de weg te wachten tot er iemand langskwam. Oneerbiedig werd zij 'Malle Na' genoemd. Later woonden hier Kees Boom en Jannigje Steenbeek.

Omstreeks 1960 is het huisje gesloopt en werd verder van de weg af het huis genaamd 'de Terp' gebouwd. Iets verderop is nog een glimp zichtbaar van waar eens de bakkerij van Ben van de Velden stond, dat plaats heeft gemaakt voor het huis van de familie Hemmes. Alleen het huis rechts met het oranje dak, waar destijds Hendrik Jan Bos woonde, staat er nog.

De landelijke dorpsweg heeft plaatsgemaakt voor een strakke Kortenhoefsedijk met hoge beschoeiingen en opvallende verkeersborden, die ons op de regels wijzen. Ieder zal het er het zijne van vinden. Gelukkig heeft de aan de linkerkant van de weg staande lindeboom het allemaal overleefd en blijft er van het beeld uit 1942 toch nog iets over.

BOODSCHAPPEN-PUNT-EN-EL.

De kruidenier was net als de melkboer, aardappelboer, groenteman en/of bloemenman een vertrouwd beeld in de dorpen. Op bovenstaande foto zien we kruidenier Jacob Luijter, die jarenlang met zijn transportfiets de boodschappen thuisbezorgde. Een dag eerder had hij het boodschappenboekje opgehaald. De bakker was ook zo'n vertrouwd gezicht. Hij liep met wit-, wijte- of krentenbrood en wellicht een wit bolletje langs de deur, maar zeker niet met sesam, maanzaad of welke andere fratsen dan ook.

Langzaam maar zeker werden er minder boodschappen thuisbezorgd en moest je toch écht zelf naar de winkel. Er was nog even een tussenoplossing: de SRV-wagen. Daarna kwam het tijdperk van de supermarkt. Oude tijden lijken echter weer te herleven, want tegenwoordig wordt er weer van alles thuisbezorgd. De bestelbusjes rijden af en aan: HelloFresh, Picnic, Thuisbezorgd.nl, Albert Heijn, etc. Boodschappenlijstje online invullen, tijd afspreken en alles wat je nodig hebt wordt keurig thuisbezorgd. Afhalen kan natuurlijk ook.

KORTENHOEF

Dorpsweg Kortenhoef, L.P. Stutterheim (1873-1943).

Lodewijk Philippus (Louis) Stutterheim schilderde de Kortenhoefsedijk met op de achtergrond de kerk; nabij nu huisnummer 123. De kerk was toen ook al voor een groot deel verscholen achter hoge bomen. Links de vaart met weer zo'n typisch Kortenhoefs roeibootje. Rechts twee van de laatste huizen op de Kortenhoefsedijk, die echt op de rand van de weg staan. In de tijd dat er af en toe een paard met wagen of koets of een voetganger voorbij kwam was dat geen probleem. Met het huidige verkeer wonen we liever wat verder van de weg af.

In het laatste kwart van de negentiende eeuw werd het huis bewoond door Jacob Pos, die naast schoenlapper de eerste briefveger van het dorp was. Later werd het huis bewoond door Jaap en Lies Hoogstraten. Lies was een kleindochter van Jacob Pos en verkocht ijsjes vanuit de garage naast het huis. In 2013 brandde het huis grotendeels af, maar werd op dezelfde plek herbouwd. Iets verder zien we het witte huisje, dat er ook nog altijd staat. Het werd bewoond door Netty Rosenveld, zangeres, omroepster en programmamaakster, bij zowel radio als televisie.

DE BRANDWEERGARAGE.

Gemeente-architect Johan Hendrik Burger maakte in 1951 het ontwerp voor de nieuw te bouwen brandweergarage aan de Kerklaan in Kortenhoef. Op 7 maart 1952 volgde de aanbesteding. Er waren veertien inschrijvers, waaronder twee aannemers uit Ankeveen en vier uit 's-Graveland. De laagste inschrijvers kwamen echter uit Nederhorst den Berg: de Gebr. De Geus. Zij hadden ingeschreven voor 15.824 gulden, waarmee hun de bouw werd gegund.

Na de samenvoeging van Kortenhoef, Ankeveen en 's-Graveland (1966) werden de brandweerkorpsen van de dorpen eveneens samengevoegd. Hun nieuwe onderkomen kwam in de voormalige openbare lagere school aan het Noordereinde in 's-Graveland. De brandweergarage aan de Kerklaan werd nadien als opslagplaats gebruikt door de dienst gemeentewerken en het politiekorps, dat hun bureau aan de Curtevenneweg had.

In 1994 wordt de Historische Kring eigenaar van de in slechte staat verkerende voormalige brandweergarage. Na noeste arbeid van een grote groep vrijwilligers volgt op 17 december 1994 de officiële opening van het prachtig verbouwde pand: het verenigingsgebouw van de Historische Kring.

In de jaren 1970 werd duidelijk dat de brandweergarage aan het Noordereinde moest worden vervangen. Hij was te klein en voldeed niet meer aan de eisen, die in die tijd aan brandweergarages werden gesteld. In maart 1976 startte de bouw van een nieuwe brandweergarage op de hoek Oranjeweg/Eslaan in Kortenhoef. Na 34 jaar trouwe dienst werd deze brandweergarage in januari 2010 gesloopt om plaats te maken voor een hypermoderne brandweerkazerne. Tijdens de bouw was het brandweerkorps ondergebracht op de gemeentewerf aan de Kwakel. In december 2010 konden zij hun nieuwe onderkomen betrekken.

KORTENHOEF

Emmaweg, nabij de Smidsbrug, M. Kessel-Clomp (1930-2006).

Maartje (Rie) Kessel-Clomp heeft tijdens het maken van dit schilderij vermoedelijk de pentekening van L.K.C. Prins voor ogen gehad, die hij omstreeks 1916 maakte. Het is een gezicht op de oude Kortenhoefsebrug, gezien vanuit het zuiden. Links staat de boerderij Dorplust van Willem de Bree. Het witte gebouw rechts is café Zomerlust, staande aan de Zuidereinde in 's-Graveland.

De hoek Emmaweg/Kerklaan heeft in de loop van de jaren een totaal ander aanzicht gekregen. Na Willem de Bree kwam Evert van den Hoek op Dorplust wonen. Het kruidenierswinkeltje dat zijn vrouw in de boerderij had, staat bij veel dorpsgenoten nog vers in het geheugen.

In 1951 werd de oude Kortenhoefsebrug vervangen door de huidige Smidsbrug. En net als de Kortenhoefsebrug bleek eveneens boerderij Dorplust zijn langste tijd te hebben gehad. In 1954 maakte het plaats voor een plantsoen, dat toegang gaf tot de nieuw gebouwde School met de Bijbel, die op haar beurt in 1987 plaatsmaakte voor het Wilhelminahof.

DE WIELERRONDE.

In 1956 werd een feestweek georganiseerd rondom het achthonderdjarig bestaan van de gemeente Kortenhoef. Het sluitstuk van de feestweek was een wielervedstrijd voor amateurs door de Oranjebuurt, gewonnen door Dirk de Ruiter. De organisatie was in handen van Roelof Pos. Het werd een groot succes, een traditie was geboren. In 1960 verschenen de eerste profs aan de start. Er zouden nadien, vanwege de goede naam die de ronde in het wielerpeloton had, klinkende (inter)nationale namen aan de start verschijnen. Het werd hiermee een van de grootste criteria in het land, met wedstrijden voor profs, amateurs en jongeren. Het evenement vond plaats op de eerste zaterdag in augustus en werd in hoogtijdagen door circa 30.000 bezoekers bezocht. Het dorp stond letterlijk en figuurlijk op z'n kop. En het kon zomaar gebeuren dat een bekende wielrenner aanbelde met het verzoek of hij zich bij je mocht omkleden en na afloop douchen; een sporthal was er in de eerste jaren niet.

Geurt Pos, de zoon van Roelof Pos, was later de grote man achter ‘Stichting Wielerronde Kortenhoeft’, uiteraard gesteund door enthousiaste medebestuurders en een grote groep vrijwilligers en sponsors. Er zijn door de jaren heen verschillende parcoursen geweest: Oranjebuurt, Groenhoven, Zuidsingel. Echter, aan alles komt een eind. In 1988 werd de laatste ‘Ronde van Kortenhoeft’ verreden. Nadien is er tweemaal een herstart geweest. In 1994 organiseerde schaatsvereniging ‘De 5 Dorpen’ een wielerronde voor kinderen, een zogenoemde ‘dikke-banden-race’. Het initiatief voor deze wielerronde werd een jaar later voortgezet door de Rabobank: De Rabo Wielerronde van Kortenhoeft voor amateurs. De ronde over het parcours Zuidsingel, Reigerlaan en Eslaan heeft een jaar of zes bestaan. Het werd georganiseerd door de ‘Stichting Sponsoring Ronde van Kortenhoeft’ en de Gooise Wielclub ‘De Adelaar’. Zij waren het die in 2018 wederom een herstart organiseerden met wedstrijden voor jeugdrenners, beloften, elite en amateurs, met als extraatje een ‘dikke-banden-race voor de jeugd.

KORTENHOEF

De Rade, P.G. van Os (1776-1839).

Bovenstaande afbeelding is een uitsnede van het schilderij dat Pieter Gerardus van Os in 1818 maakte van de 's-Gravelandse vaart. De Amsterdamse koopman Herman Waller gaf Van Os in 1817 de opdracht om voor hem twee schilderijen te maken: Gezichten op het dorp 's-Graveland. Waller had in die tijd een huis in 's-Graveland, maar het schilderij is vermoedelijk vanuit een raam van het Wapen van Amsterdam gemaakt, waar Van Os wellicht verbleef.

We zien de vaart en de Rade, de huidige Koninginneweg, met een kudde grazende schapen. Tussen de bomen en de vaart het jaagpad, waarover de schuiten en schepen door mens of paard door de vaart werden getrokken. Langs de weg zien we enige boerenwoningen. Opvallend zijn de twee 'gekken' op een van de daken. Een 'gek' is een schoorsteenkap, die meedraaide met de wind.

De naam Koninginneweg ontstond in de jaren 1930 en dankt zijn naam aan de bouw van de Oranjebuurt in Kortenhoef. Voor die tijd heette het, samen met de Emmaweg en de Cannenburgerweg, de Rade; in de volksmond ook wel 'de Rij' genoemd. Rade betekent grens. Wat we hier zien was overigens niet allen de grens tussen Kortenhoef en 's-Graveland, maar was ook eeuwenlang de grens tussen Holland en Utrecht.

Het weidse landschap van weleer, dat Van Os vanuit het raam zag, is verleden tijd. Wat ons rest zijn de prachtige schilderijen die hij vanuit het raam maakte. Beide schilderijen bevinden zich in het Rijksmuseum en zijn via de website van het museum tot in detail te bewonderen.

DE RIOLERING.

Begin jaren 1980 was er in veel dorpen nog geen riolering, zo ook in Kortenhoef, Ankeveen en 's-Graveland. Ruim drie eeuwen loosden de privaten (poepdozen) van de woningen in 's-Graveland in de 's-Gravelandse vaart, evenals de woningen die aan de Rade stonden onder Kortenhoef en Ankeveen. Feitelijk was de vaart een open riool, waar een ieder van alles ingooide. Dat leidde vooral in de zomermaanden tot stankoverlast. De inwoners van 's-Graveland sliepen zodoende vaak aan de straatkant, omdat de lucht aan de vaartzijde soms niet te harden was.

Het vervuilde water in de 's-Gravelandse vaart, dat door de inwoners werd gebruikt als drinkwater, was mede de oorzaak van maag- en darmstoornissen en het verspreiden van besmettelijke ziekten. De oplossing kwam in 1911 met de aanleg van de waterleiding. De aanleg van riolering zou pas in 1983/1984 plaatsvinden. Tot die tijd zag je letterlijk de drollen in de 's-Gravelandse vaart drijven.

In Kortenhoef was het niet anders. Daar verzamelde het vuil in de Kortenhoefse vaart zich veelal ter hoogte van de zogenoemde 'Twaalf huizen'. Er dreef daar vaak een dik pak drab, waar de bewoners borden in hadden geplaatst met de tekst: 'De modder van de Twaalf huizen is met geen kano te doorkruizen'.

Het polderbestuur van 's-Graveland was verantwoordelijk voor het onderhoud van de 's-Gravelandse vaart. Zij moest er voor zorgdragen dat de vaart voor de scheepvaart op diepte bleef en dat er voldoende schoon water werd ingelaten om doorstroming te bevorderen; het vuile water af te voeren. Om de 's-Gravelandse vaart op diepte te houden werd regelmatig onder de bruggen bagger weggehaald. Soms werd een gedeelte of de hele vaart uitgebaggerd. Op de foto is de enorme hoeveelheid bagger en vuil te zien tijdens de baggerwerkzaamheden in 1959.

De aanleg van waterleiding én riolering wordt door deskundigen wel eens de 'beste medische doorbraak' van de afgelopen tweehonderd jaar genoemd. Hoe het ook zij, het open riool van weleer werd een mooie landelijke vaart, waaraan het vanaf het terras achter de huizen prettig vertoeven is.

KORTENHOEF

De Meentsluis, K.J. Willerding (1886-1974).

Karel Joseph Willerding schilderde dit winters tafereel van de Meentsluis, gezien vanaf de Kwakel. Achter het huis staat een hooiberg, dus kennelijk werd er wat vee gehouden. Begin zeventiende eeuw ontstond er in Kortenhoef en Ankeveen wateroverlast, vanwege de pogingen om de Horstermeer droog te malen. Om deze problemen op te lossen liet Godard van Reede, ambachtsheer van Kortenhoef, omstreeks 1620 de afwateringssloot, die aan de oostzijde van de Kortenhoefsedijk liep, verdiepen en verbreden. Tevens liet Van Reede de vaart in noordelijke richting doortrekken en in verbinding brengen met de vaart die langs de huidige Herenweg liep. Dit stukje staat bekend als de Kwakelvaart. Gezien het feit dat er een verschil in waterpeil was tussen de twee vaarten, werd er een sluis gebouwd. Later bekend als de Meentsluis c.q. de sluis aan de Meent. In 1711 liet het polderbestuur er een huis voor de sluiswachter bouwen.

Het huis met de sluis én later ook met een tol op de weg, werd telkens voor een periode van zes jaar verpacht. In 1838 werd de sluis verpacht aan Philip Degekamp. Tijdens zijn bewoning vond een grondige verbouwing aan het huis plaats, waarin de zolder werd voorzien van een vloer en er een hogere kap op werd geplaatst, zodat het huis de omvang en vorm kreeg zoals we het nu kennen. Van Degekamp is bekend, dat hij ook tapper was. Wellicht werd het huis destijds tevens als café gebruikt. De laatste sluiswachter was Gerrit Voorn. Hij was getrouwd met Gerritje Hagen en het was met name Gerritje die de sluis en tol bediende. Zij stond dan ook bekend als ‘Gerritje van de sluis’. Toen het wegvervoer het vervoer over water verdrong, werd de sluis in 1941 gedempt en de brug vervangen door een dam. Het huis is gebleven, maar het pittoreske plaatje van weleer is helaas verdwenen.

DE WOONWIJKEN.

In de jaren 1930 en 1960 is er veel gebouwd in de drie dorpen. In Kortenhoef verzezen de meeste woningen, maar Ankeveen was een goede tweede met woningbouw langs de Herenweg en rondom de katholieke kerk. 's-Graveland kon, gezien de beperkte beschikbare bouwlocaties die er waren, slechts hier en daar enige woningen bouwen; alleen op de hoek Zuidereinde/Beresteinseweg ontstond een klein woonwijkje.

In Kortenhoef werd in minder dan een eeuw, rondom de St.-Antoniuskerk, gefaseerd het nieuwe dorpscentrum van Kortenhoef gebouwd. 'Het dorp' of 'de nieuwe buurt', zoals de bewoners van de (Kortenhoefse)dijk het noemde. De bouw begon in de jaren 1930 met de bouw van de zogenoemde Oranjobuurt. Tussen 1931 en 1933 werden er tegenover de St.-Antoniuskerk de eerste dertig woningen gebouwd; aan de Oranjeweg en Emmaweg wordt in 1933 dan ook al volop gebouwd. Vanwege het grote succes en de vraag naar betaalbare huurwoningen werd de Oranjobuurt later uitgebreid met straten als de Julianaweg, Ireneweg, Beatrixweg en Curtevenneweg.

Na de voltooiing van de Oranjebuurt richtte men alle aandacht op een stuk bouwgrond ten noorden van de Kerklaan, achter de St.-Antoniuskkerk. Hier verrees vanaf 1957 de nieuwbouwwijk Munninksveen. Het was een rechttoe rechtaan-wijk, zoals die tijdens de wederopbouw overal in Nederland werden gebouwd. Er woonden vooral jonge mensen, grote gezinnen, dus kinderrijke buurten, waar de kinderen in die tijd nog op straat konden spelen: knikkeren, tollen, voetballen, verstoppertje, etc.

De wijken die in de jaren zeventig en negentig van de vorige eeuw ontstonden, Groenhoven, de Gaard en Zuidsingel, waren qua opzet speelser, afwisselender. In de woonerven en hofjes stond een verscheidenheid aan woningen en villa's. Tevens waren er waterpartijen, veel groen en speelplekken voor de kinderen. Telde Kortenhoef in 1961 nog zo'n 3.000 inwoners, zestig jaar later (2021) waren dat er ruim 6.700.

KORTENHOEF

De Kwakelbrug, E.R. Derk Schaap (1862-1939).

Egbert Rubertus Derk Schaap schilderde de Kwakel vanaf de Herenweg, richting Kortenhoef. De Kwakel, onderdeel uitmakende van de Kortenhoefsedijk, was toen nog onbebouwd en langs de weg liep een vaart, die verbonden was met de vaart langs de Herenweg. Deze vaart is inmiddels gedempt en heeft plaatsgemaakt voor een fietspad. Ooit was het een druk bevaren route voor de afvoer van turf via Ankeveen en/of 's-Graveland. Later werd de vaart veelal gebruikt voor het vervoer van groenten vanuit de Horstermeer, die naar de veiling in Hilversum werden gebracht. In het buitengebied was bediening van een brug lastig en werden vaak zogenoemde 'kwakelbruggen' toegepast; hoge vaste bruggen waar nog met flinke lading onderdoor kon worden gevaren. Nadeel was natuurlijk, dat ze alleen te voet begaanbaar waren.

In 1911 werd de Kwakelbrug door de bekende schrijver Nescio beschreven in een van zijn boeken: 'Op 't hoge bruggetje over de vaart naar Ankeveen (tien treden op en tien treden af) bleef ie staan'. In 1913 werd de Kwakelbrug vervangen door een draaibrug, die vervolgens in 1939 moest plaatsmaken voor een vaste dam. Alleen de naam van het stukje dijk, van Herenweg tot Kerklaan, herinnert nog aan het hoge bruggetje: De Kwakel.

HET WINKELAANBOD.

Het winkelaanbod is de afgelopen veertig jaar in Kortenhoef, Ankeveen en 's-Graveland drastisch veranderd. Vooral in Ankeveen en 's-Graveland is dat goed zichtbaar. Het Noordereinde in 's-Graveland was nog niet eens zo lang geleden hét winkelcentrum voor veel inwoners van de drie dorpen. Het aanbod was groot en divers: schoenenwinkel, slager, drogisterij, bakker, manufacturen, kapper, kruidenier, fietsenzaak en een winkel in huishoudelijke artikelen. Tevens was er een tabakswinkel, en wel die van Daan Smalenburg. De broers Daan en Gijs Smalenburg hadden als hoofdinkomen een schildersbedrijf. Bij de woning, aan de Klapbrug in het Noordereinde van 's-Graveland, was de tabak- en sigarenzaak gevestigd. Op zaterdagen kwamen de vaste klanten er hun sigaren kopen, mooi verpakt in een wit zakje. Binnen stond een bank waar de heren hun sigaar oprookten en het nieuws van de week bespraken. Je kunt je voorstellen dat de winkel dan blauw van de rook stond en het woonhuis daarachter behoorlijk naar rook stonk. Niet alleen deze heren waren vaste klant, ook de kinderen die op weg waren naar school kochten er voor 5 cent hun snoep, er was keus genoeg! De zaak werd in 1988 opgeheven.

Het is opmerkelijk dat er vooral een kaalslag onder de bakkerswinkels heeft plaatsgevonden. Oudere inwoners kunnen met gemak de namen van een tiental bakkers noemen: Bestebroer, Stam, Wernsen, Cator, Masselink, Van Groen, Behnken, Rootert, Van Wijk, Van de Velden, Hagen, Haselager, Van Vliet, Veldijk etc. Zij allen verdwenen uit het straatbeeld. De enige bakker in Kortenhoef, Ankeveen en 's-Graveland is op dit moment Jeroen van der Linden: Bakker Jeroen.

Het waren stuk voor stuk eersteklas ambachtslieden. In het verleden was er zelfs een titel aan verbonden: meesterbakker. De meeste bakkers waren veelzijdig, er werden in de bakkerij vaak diverse soorten koek, gebak en beschuit gebakken. En wat te denken van suikergoed en chocolade; ook dat werd in de bakkerij vervaardigd. De feestdagen zorgden voor extra drukte vanwege de specialiteiten die daarbij hoorden: kerstbroden, sinterklaaspoppen, banketletters, paaseieren, chocoladeletters, etc. Wie heeft er niet van genoten!

ANKEVEEN

Herenweg, nabij de Klapbrug, J.M. Veenman (1931-2014).

Joannes Maria (Jan) Veenman, maakte de tekening aan de hand van een foto, die omstreeks 1900 was gemaakt. De foto was genomen vanaf de Klapbrug richting het westen. Links de Ankeveense vaart, die via Ankeveen de verbinding vormde tussen 's-Graveland en Nederhorst den Berg c.q. de Horstermeer. In de achtergrond is vaag de Kwakelbrug zichtbaar. Rechts staan enige huizen, waaronder een blekerij.

De Herenweg én in het verlengde daarvan het Ankeveensepad in 's-Graveland, waren een eeuwenoud 'melckpadt' waarover de Gooise boeren naar hun koeien gingen, die in het Utrechtse laagveengebied graasden. In de zeventiende eeuw ontstond er op de hoek Herenweg/Cannenburgerweg een kleine buurtgemeenschap. Er stond een herberg, smederij, wagenmakerij, blekerij en enige huisjes. In de jaren 1930 en 1960 werden er tientallen arbeiderswoningen aan de noordzijde van de Herenweg gebouwd. In 1932 bezat de Herenweg de reputatie van één van de slechtst onderhouden grindwegen in Noord-Holland te zijn. Wanneer de Herenweg in 1937 wordt verbreed, gaat dit ten koste van de ten zuiden liggende Ankeveense vaart, die daardoor zijn functie verliest als verbindingsvaart tussen 's-Graveland en Nederhorst den Berg c.q. de Horstermeer. Het toenemende verkeer was later aanleiding voor de aanleg van een fietspad en het verleggen van een deel van de weg in zuidelijke richting.

ONS AFVAL.

Op de foto ziet u Ernst Schipper, de eerste vuilnisman van Ankeveen. De afval-
emmers stonden aan de weg; zo te zien had iedereen aan één bak genoeg. Naast de
vuilnisman kwamen ook de schillen- en lompenboer regelmatig met hun paard en
wagen langs. De oude kranten werden meestal door de groenteboer meegenomen,
die ze goed kon gebruiken om er zijn groenten in te verpakken. Later werden de
kranten door de muziekvereniging opgehaald.

Het was tot begin twintigste eeuw gebruikelijk om het weinige huishoudelijk afval
in de langs de openbare weg staande askuilen te gooien. In 's-Graveland stonden er
bijvoorbeeld zesentwintig. Ze waren feitelijk bedoeld, de naam zegt het al, om as in
te gooien. Echter, de industriële revolutie bracht eind negentiende eeuw ook in onze
dorpen een grote diversiteit aan afval met zich mee. Hierdoor moesten de askuilen
regelmatig worden leeggemaakt, een arbeidsintensief werk waarop men zich tijdens
een publieke aanbesteding kon inschrijven.

Dinsdag 12 februari 1938 was voor de gemeente 's-Graveland een gedenkwaardige dag. Op die dag werd voor het eerst door de gemeentelijke reinigingsdienst het vuilnis bij de inwoners opgehaald met een vrachtwagen met open laadbak. Soms waaide het vuil alle kanten op. In 1954 kocht de gemeente een tweedehands vrachtwagen, waarop een afgesloten laadbak met luiken was gemonteerd én een kiep-installatie. Het was de eerste 'echte' vuilniswagen van 's-Graveland.

Paard en wagen en de gemeentelijke reinigingsdienst zijn al weer lange tijd uit het straatbeeld verdwenen. De Grondstoffen- en Afvalstoffen Dienst (GAD) rijdt tegenwoordig met grote moderne vuilniswagens door de straten. De afvalberg blijft nog altijd groeien en afvalscheiding is al jaren gemeengoed. Mede hierdoor heeft bijna iedereen een flink aantal afvalcontainers in de tuin staan.

ANKEVEEN

De Gele Brug, nabij het Bergse Pad, J.C.R. Aué (1895-1970).

Jacobus Cornelis Reinier Aué, schilderde de zogenoemde Gele Brug vanaf het Bergse Pad, kijkende richting 's-Graveland. Bruggen, kerken en molens zijn voor menige kunstschilder een geliefd onderwerp geweest. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Aué, wonende in Bussum, de Gele Brug heeft vastgelegd. Op zich is het geen spectaculair schilderij; het straalt rust uit. Er zijn geen personen aanwezig, geen vogels in de lucht en in de sloot is geen eend te zien. De enige toevoeging die Aué schilderde is een bootje in de sloot en links tussen de bomen een waslijn met drogend wasgoed. Aué kon in die tijd nog in alle rust op het Bergse Pad zitten te schilderen. Vandaag de dag is dat bijna onmogelijk, want het fiets- c.q. wandelpad is thans voor velen een zeer aantrekkelijke route door een wonderschoon en uniek plassengebied.

De Gele Brug was een belangrijke schakel in de oost-west (vaar)verbinding in de Stichts Ankeveense polder. De vaart was niet alleen bedoeld om het afgegraven veen af te voeren, maar ook voor de waterhuishouding. Tevens vormde zij de verbinding tussen Nederhorst den Berg, de Horstermeer en 's-Graveland. De ophaalbrug was eveneens van belang voor de boeren. Zij brachten met hun platbodems het vee naar de in de polder gelegen weilanden, vervoerden dagelijks de melkbussen en in de zomer vele ladingen hooi.

Begin 1945 werd de houten ophaalbrug door de Duitsers vernield. Een betonnen waterdoorgang zorgde nadien voor de oost-west (vaar)verbinding. De hierdoor ontstane lichte glooiing in het wegdek was lange tijd de enige herinnering aan waar eens de ophaalbrug lag. Dankzij een burgerinitiatief werd na 77 jaar de karakteristieke toegang tot het dorp in ere hersteld. Op 5 mei 2022 was de officiële opening van een eigentijdse kopie van de ophaalbrug van weleer, inclusief een ernaast liggende fietsbrug.

THEATER DE DILLEWIJN.

De hervormde kerk met pastorie, nu Sticht End 57, werd in 1906 gebouwd. Het ontwerp was van architect Jan van Dillewijn, die in 1912 eveneens de nieuw te bouwen pastorie zou ontwerpen. De kerk kwam ongeveer op dezelfde plek als zijn voorganger, die vermoedelijk in de dertiende eeuw was gebouwd, als zijnde een katholieke kerk: de St.-Martinuskerk. De toren van deze kerk werd in 1835 afgebroken, het koor een jaar later. Het resterende middenschip werd in 1906 afgebroken om plaats te maken voor de nieuwe kerk.

In 2006 sloot de kerk haar deuren. Al snel waren er initiatieven om er een cultureel centrum van te maken. En zo geschiedde: Op 27 september 2014 was de officiële opening van Theater De Dillewijn, vernoemd naar de architect van weleer. De exploitatie is in handen van de in 2007 opgerichte stichting: Cultureel Centrum Ankeveen. Het theater werd in korte tijd dé ontmoetingsplek in Ankeveen met talloze activiteiten, zoals muziekoptredens, exposities en theatervoorstellingen.

ANKEVEEN

Boerderij 'Kent u zelve', L.P. Versteeg (1901-1993).

Leonard Pieter Versteeg, schilderde de met riet gedekte boerderij, staande aan de westzijde van het Stichts End, vermoedelijk in de jaren 1930; nu huisnummer 76-78. Gezien het blad aan de bomen zal hij in de zomer met zijn schildersezel langs de kant van de weg hebben gezeten. Links, achter de boerderij, staat een huis c.q. schuur. Rechts, vaag zichtbaar, staat een hooiberg. Het erf is onverhard en op de heg ligt iets te drogen, dat vermoedelijk bij de waterstoep is uitgespoeld. De naam van de boerderij prijkte op de voorgevel van het huis, maar is op het schilderij niet zichtbaar.

Volgens de overlevering zou de boerderij in 1758 zijn gebouwd. Op de kadastrale kaart (1830) wordt de boerderij omschreven als 'huis en erf'; eigenaar is arbeider Theodorus (Dirk) Ketelaar, die in 1807 in Ankeveen was gehuwd met Johanna Polman. Rondom de boerderij lag een (moes)tuin. Honderd jaar later wordt Zacharias Ketelaar als eigenaar genoemd.

Op zondag 9 april 1950, eerste Paasdag, werd de boerderij door brand verwoest. Een gezichtsbepalend historisch pand ging verloren. Het vuur was in de hooiberg ontstaan, waar kinderen vermoedelijk met lucifers in de weer waren geweest. Een stormachtige wind deed de vlammen, met rampzalige gevolgen, doen overslaan naar de met riet gedekte boerderij. De brand was in die tijd landelijk nieuws, het stond in diverse kranten. De families Ketelaar en Bos, die in de boerderij woonden, betrokken na de brand een leegstand huis in Ankeveen. Korte tijd later liet Jacobus Wilhelmus (Co) Bos, de schoonzoon van Zacharias Ketelaar, die gehuwd was met Ali Ketelaar, er een dubbel woonhuis bouwen. Ter herinnering aan de aloude boerderij zou het mooi gebaar zijn om het pand te voorzien van de voormalige naam: 'Kent u zelve'.

DE MARKT.

De markt, eeuwenoud maar springlevend. Zo ook in Ankeveen. Echter, Kortenhoef, Ankeveen en 's-Graveland hebben geen traditie voor wat een wekelijkse markt betreft. Het winkelaanbod voor de dagelijkse boodschappen was ruim voldoende en menigeen had een groentetuin en een paar kippen. Tevens kwam de melkboer, groenteboer en bakker tot ver in de twintigste eeuw nog aan huis. En wilde men naar de markt, dan ging men naar Hilversum.

Mobiliteit zorgde ervoor dat we onze boodschappen ook buiten het dorp konden gaan doen. Het vanaf 1972 in fases gebouwde winkelcentrum de Meenthof in Kortenhoef was eveneens deels verantwoordelijk voor de neergang van de middenstand in Ankeveen en 's-Graveland. Zo sloot in januari 2001 de laatste 'supermarkt' in Ankeveen, die van Gijs en Ingrid van Rijn, zijn deuren. Aan de andere kant was het aantrekkelijke winkelaanbod in het winkelcentrum voor veel inwoners van onze dorpen dé reden om juist hier, in hun eigen gemeente, boodschappen te gaan doen.

Naast het winkelcentrum, terzijde van de Curtevenneweg, kwam een standplaats voor enige marktkramen. Tegenwoordig staat daar op maan- en woensdag een groenteman en op vrijdag een vis- en kaaskraam. Een paar jaar na het verdwijnen van de laatste 'supermarkt' in Ankeveen kwam de projectgroep 'Buisend Ankeveen' met het initiatief voor een wekelijkse markt. Op 12 maart 2005 was de eerste weekmarkt, die de inwoners van Ankeveen de mogelijkheid gaf om in eigen dorp boodschappen te doen én het bevorderde de sociale contacten. Op de parkeerplaats naast de katholieke kerk stonden marktkramen met brood, vis, kaas, bloemen, snoep, snuisterijen, thee en oosterse producten. Het werd en is nog altijd een groot succes en blijkt in een behoefte te voorzien, zowel sociaal als praktisch. Een traditie om in stand te houden!

ANKEVEEN

Dorpsweg Ankeveen, C. van Dijk (1912-1998).

Cornelis (Kees) van Dijk maakte dit landelijk ogende schilderij, van de dorpsweg in Ankeveen, gezien vanuit het zuiden. Links staat de boerderij van Evert Hilhorst. Linksonder is nog net de sloot zichtbaar, die vanaf dit punt afbuigt om achter de huizen verder te gaan. Het karakteristieke dorpsgezicht is vaak gefotografeerd. Echter, in tegenstelling tot de foto's komen er op dit schilderij geen personen voor. Het is stil op straat.

De boerderij komt al voor op de kadastrale kaart van 1830. De toenmalige eigenaresse was Johanna Servaas (1774-1855), weduwe van aannemer/metselaar Bart Klijnhuijzen (1777-1827). Het werd omschreven als een 'huis met erf'. Honderd jaar later woont veehouder annex postbode Evert Hilhorst (1895-1985) in het huis. Hij was in 1924 gehuwd met Maria Elisabeth Goedemans (1899-1969), die in het voorhuis een tabakswinkeltje had. In 1980 wordt het huis afgebroken en in 1984 wordt aan Gerard van der Aar vergunning verleend voor de bouw van een nieuwe woning; nu Sticht's End 70.

HET POSTKANTOOR.

In de Nederlandse Postwet van 1850 werd vastgelegd dat elke gemeente de mogelijkheid moest krijgen om een post- of hulppostkantoor op te richten. Het is bekend dat er vanaf die tijd een hulppostkantoor in 's-Graveland is geweest, nu Noorder-einde 63. Later kwamen er ook hulppostkantoren in Kortenhoef en Ankeveen; ze vielen alle drie onder het (hoofd)postkantoor in Hilversum. In de negentiende eeuw was het hulppostkantoor van Ankeveen gehuisvest in het café annex raadhuis. Begin twintigste eeuw was Graddus Ravesloot naast postbode tevens postkantoorhouder in Ankeveen.

Nel Hilhorst-Kuiters, gehuwd met postbode Wout Hilhorst, werd in 1958 postkantoorhoudster in Ankeveen. Het postkantoorje stond naast haar woning aan de Van Breelaan. Officieel was het 'loket' een paar uur per dag geopend, maar op een dorp werkt dat niet zo. Tevens werden er telefoonboodschappen aangenomen, want niet iedereen had in die tijd een telefoon. En omdat een bank- c.q. girorekening eveneens nog geen gemeengoed was, werd de AOW gewoon bij de mensen thuisgebracht.

In 1990 ging Nel met pensioen en waren de inwoners van Ankeveen aangewezen op een rijdend postkantoor, dat wekelijks langskwam. In 1992 kwam er aan deze service al weer een eind.

In Kortenhoef was Geesje Voorn-Meester in 1941 haar vader opgevolgd als postkantoorhoudster. De woning annex postkantoor stond in de Kerkbuurt, nu Kortenhoefsedijk 166. In 1981 ging zij met 'pensioen'; ze was toen 84 jaar! Net als in Ankeveen kwam nadien ook in oud-Kortenhoef wekelijks het rijdende postkantoor.

In 's-Graveland verhuisde het postkantoor in 1908 naar een nieuw pand aan de Leeuwenlaan, nu huisnummer 6. Bekende postkantoorhouders waren J.J. de Ridder, K. Teeuw en F.A. Smit. In 1987 werd het monumentale pand verlaten voor een centraler gelegen pand in de Meenthof, nu Etos. In 1998 werd dit postkantoor opgeheven en werd het 'loket' verplaatst naar de supermarkt (Super) van Ruud Kempers, nu Jumbo, waarin het nog altijd is gehuisvest.

ANKEVEEN

Kaasmakerij Ankeveen, M. van den Broeck.

Martin van den Broeck maakte dit landelijke tafereel in 1987, gezien vanuit het zuidwesten. Het betreft de aan het Hollands End 8a staande 'Kaasmakerij Ankeveen', waar in die tijd onder andere geitenkaas werd gemaakt. Op de voorgrond is een sloot te zien. In het weiland lopen geiten. Centraal staat de grote stal met de hooiberg. Achter de stal – niet zichtbaar – stond de kaasmakerij en de melkhal annex melkopslag.

De familie Van Dijk is lange tijd eigenaar geweest van het weiland met de daarop staande stal; eind negentiende eeuw wordt Johannes van Dijk genoemd. Een nazaat, Gerardus Theodorus van Dijk, krijgt in 1974 vergunning om de stal te verlengen. De stal krijgt dan het uiterlijk, zoals het op het schilderij staat afgebeeld: 30x11m. Niet veel later wordt het in gebruik genomen als geitenhouderij annex kaasmakerij, waarvoor achter de stal de bestaande schapenschuur wordt omgebouwd. Tevens wordt er een kleine melkhal gebouwd. De latere eigenaar, kaasimporteur Boering uit Diemen, brengt in 1978 de 'Ankevenner' geitenkaas op de markt, op smaak gebracht met knoflook, fijne kruiden en peper. 'Kaasmakerij Ankeveen' maakte overigens niet alleen geitenkaas, maar bijvoorbeeld ook kruidenboter. De stal heeft rond die tijd de functie van 'gekoelde' opslagruimte. In 1986 wordt de kaasmakerij door Boering verkocht aan de Melkunie, die de productie in 1994 verhuist naar De Meern. Eind jaren 1990 laat de familie Souverijn - van Schie er een nieuw huis bouwen.

DE BENZINEPOMP.

Benzinepompen met pompbedienden, klantvriendelijkheid alom. Ze keken je oliepeil nog even na, de ramen werden gelapt. Het zal niet lang meer duren voor ze zijn verdwenen. De bovenstaande foto is van de benzinepomp bij café/restaurant Het Polderhuis, staande op de hoek Hollands End/Loodijk in het toenmalige Hollands Ankeveen.

Het is opmerkelijk dat er nog niet eens zo lang geleden diverse benzinepompen in onze drie dorpen waren, veelal te vinden bij een rijwielhandel of garagebedrijf. Te denken valt aan: Henk de Kloet, Henk Beijer, Cees Schouten, Jac. Droogh, Ton Loogman, Neef, Souverijn, Piet Nagel, Perdon/Kastermans, De Vries/Frits Doeburg/Splint van Dijk. Tevens stond er in het verleden een benzinepomp bij het Wapen van Amsterdam.

Tegenwoordig zie je bijna geen bemande tankstations meer. Je moet het zelf doen, zoals bij het onbemande tankstation aan de Koninginneweg in Kortenhoeve. De grotere tankstations in de buurt zijn eveneens onbemand, maar daarbij is vaak nog een winkel aanwezig. Langs de snelweg lijken het wel supermarkten, zo groot is het aanbod. Niet alleen voor antivries of ruitenwiservloeistof, maar ook voor een bos bloemen en de inwendige mens.

'S-GRAVELAND

Zuidersluis(brug), W.H. Eickelberg (1845-1920).

Willem Hendrik Eickelberg schilderde dit karakteristieke stukje 's-Graveland omstreeks 1900. Eickelberg stond met zijn schildersezels ten zuiden van de sluis, op het zandpad, dat liep van 's-Graveland naar Loosdrecht. Op het zandpad staan twee mensen met elkaar te praten. Links is de sluiswachterswoning nog net zichtbaar. Rechts is de scheepstimmerwerf van Arie van Waveren. In de 's-Gravelandse vaart ligt een vrachtschip, evenals op de scheepshelling. Het stralende middelpunt is de brug over de sluis, aan weerszijden geflankeerd door statige boompertijen met daartussenin een helderwitte wolkenpartij. Het rode dak boven de brug is het dak van wasserij Reijmerink.

De Zuidersluis, ook wel 'Zuijder Verlaet' genoemd, was net als de Noordersluis een belangrijke schakel in de vaarverbinding van en naar Utrecht, Hilversum en Amsterdam. De sluis werd omstreeks 1640 gebouwd. De eerste sluiswachter was Jan Dircks van Soest. In de achttiende eeuw heeft de familie Reetgeld lange tijd de sluis gepacht, onder wie Schakel Reetgeld, naar wie later de sluis werd vernoemd: Schakel's Sluis. De brug heeft daarentegen nooit een naam gehad, maar kreeg in de twintigste eeuw de naam: Zuidersluisbrug.

De naast de Zuidersluis staande scheeptimmerwerf heeft zo'n 250 jaar bestaan. Bekende scheepstimmermannen waren: Willem Scheepmaker, Arie Otten, Arie van Waveren en Benjamin Scholte. In de jaren 1930 werd de boerderij van Klaas Splint, staande op de voormalige scheepstimmerwerf, afgebroken ten behoeve van de oprit naar de provinciale weg (N201), met het ernaast liggende kanaal. Mede vanwege dit kanaal, de nieuwe toegang tot de haven in Hilversum, zou de Zuidersluis haar functie verliezen.

SPORTPARK BERESTEIN.

In 1930 opende de N.V. Kina Cultuurmaatschappij te Amsterdam haar Kinine-fabriek aan de Beresteinseweg in 's-Graveland. In de fabriek werd uit de bast van het plantengeslacht Cinchona kinine gewonnen voor de productie van onder andere malariapillen. De fabriek, die halverwege de Beresteinseweg stond, sloot in 1956 haar deuren. De enige herinnering aan de fabriek is de smalle toegangsweg naar het voormalige fabrieksterrein, het Kininelaantje.

Begin jaren 1960 kreeg de gemeente Hilversum van de gemeente 's-Graveland toestemming om ten oosten van de oude fabrieksgebouwen sportvelden aan te leggen voor voetbalvereniging Altius, Rugby Club Hilversum en handbalvereniging H.H.C. Later zou de gemeente Hilversum het sportcomplex in oostelijke richting verder ontwikkelen.

In 1976 betreft voetbalvereniging 's-Graveland, 55 jaar na haar oprichting, een nieuw sportcomplex aan het Kininelaantje. De vertrouwde knusse maar verouderde accommodatie aan de Leeuwenlaan wordt met weemoed verlaten: thans biologische tuinte-rij Land en Boschzigt. Tennisvereniging Westerveld verhuisde in 1984 eveneens naar het Kininelaantje, waar een prachtig nieuw tenniscomplex was verrezen. De in 1952 opgerichte tennisvereniging had tot dan toe haar onderkomen aan het Noorder- einde, naast het gemeentehuis van 's-Graveland. Ten oosten van het tenniscomplex aan het Kininelaantje had in die tijd de Bouvierclub haar terrein. Hier zou later de Gooise Wielerclub 'De Adelaar' neerstrijken, die er een crossparcours liet aanleggen.

Het sportcomplex, waar zowel verenigingen uit Hilversum als Wijdmeren hun onderkomen hebben, staat bekend als Sportpark Berestein. Ze zijn allen gelegen aan het Kininelaantje, dat met betrekking tot de bereikbaarheid van sportcomplex in oostelijk richting werd doorgetrokken.

'S-GRAVELAND

Brouwersbrug, nabij Zuidereinde 107, A. Smeerdijk (1885-1965).

Antonie Smeerdijk schilderde het buurtje bij de Brouwersbrug, gezien vanuit het zuiden. Links staat een vrouw voor haar huisje kippen te voeren. De twee kippen die onder de boom lopen te scharrelen hebben er geen aandacht voor. Op de plek van de huisjes stond in de achttiende eeuw een weverij annex blekerij, later een buitenhuis met fraai aangelegde tuin. Op de brug staat Klaas Wijnen, die in één van de huisjes woonde. Hij was vaak op de brug te vinden, vandaar dat Smeerdijk hem vereeuwigde. Rechts, verscholen achter de boom, staat het huis van de familie Smit, waarin vier generaties van 1884 tot 1996 woonden. Ten noorden van de brug staat aan de linkerkant de wasserij van Jan Nelis. Later kwam hier de triplexfabriek van Carel Princen.

De Brouwersbrug, ook wel brug aan de Brouwersvaart genoemd, was een particulier gebouwde brug. Bij de aanleg van 's-Graveland waren er ten behoeve van de waterafvoer een paar essentiële bruggen gebouwd, zoals de Klap-, Kerk- en Smidsbrug. Daarnaast bestond de mogelijkheid om, met toestemming van de hoofdingelanden, een particuliere brug in de zogenoemde 'langhe wegh', het huidige Noorderen Zuidereinde, te bouwen. Omstreeks 1647 krijgen Claes Claesz Listingh en zijn buurman Andries Hellerius toestemming om zo'n brug te bouwen, in 1689 bekend als de Claasebrug. Het is opmerkelijk dat de brug later de naam Brouwersbrug kreeg, naar Nicolaas Brouwer, die van 1693 tot 1717 eigenaar was van Listingh's hofstede, later bekend als hofstede Berensteijn. De laatste eigenaar die verantwoordelijk was voor het onderhoud van de brug was Frans Ernst Blaauw, wonende op de buitenplaats Gooilust. Hij verkocht in 1929 de brug aan de gemeente 's-Graveland, die de brug liet afbreken en er een duiker liet plaatsen.

DE WASSERIJEN.

In de negentiende eeuw waren er in 's-Graveland ruim twintig wasserijen. Namen die nog vers in het geheugen liggen zijn onder andere: Reijmerink, Wallenburg, Van der Kleij, Nelis, Hafkamp, Smeerdijk, Grotendorst, Van den Broeck en Heijstee. Thans is er nog één wasserij operationeel: De Gooise Vaart van de familie Ravenhorst aan de Beresteinseweg.

In de loop van de tijd zijn op de plekken van de wasserijen, voornamelijk in het Zuidereinde, woningen gebouwd, zoals bijvoorbeeld op de plek van wasserij Reijmerink, Volin en Aan 't Vlot. Wasserij Smeerdijk werd daarentegen omgebouwd tot een pand met zeven woningen, nu Zuidereinde 28a-g. En kort geleden werden op de plek van de voormalige wasserijen van Wallenburg en Van der Kleij, hoek J.H. Burgerlaan/Zuidereinde, eveneens (luxe) woningen gebouwd.

De wasserij van de familie Nelis onderging het zelfde lot. Zij stond nabij de Brouwersbrug in het Zuidereinde van 's-Graveland. De wasserij, die zeventig jaar binnen de familie was geweest, werd omstreeks 1945 opgeheven. In 1946 betreft pottenbakkerij 'De Elementen' de voormalige wasserij en in 1949 de C.V. Suikerwerkfabriek 'Marjon', die in 1950 failliet wordt verklaard. Het pand komt vervolgens in handen van de Hilversumse Kleinmeubel-Fabriek (H.K.F.), later bekend als Princen's Triplexfabriek. In 1963 laat Carel Princen een deel van de voormalige wasserij slopen om er een nieuwe fabriekshal te kunnen bouwen. In de jaren 1980 wordt de fabriek gesloten en wordt de fabriekshal verhuurd. In het kantoorgedeelte komt Westyle designs. Eind 1999 wordt de fabriekshal gesloopt om plaats te maken voor acht woningen, nu Zuidereinde 156a-h. In 2017 wordt ook het laatst overgebleven gedeelte van de voormalige wasserij gesloopt, daar waar Princen en Westyle designs kantoor hielden. Op deze plek werden vijf woningen gebouwd onder de projectnaam 'Zuiderstate', nu Zuidereinde 154a-e.

'S-GRAVELAND

Hazepadbrug, nabij Zuidereinde 45, S.M. Kip (1914-1981).

Stephanus Marinus Kip schilderde de Hazepadbrug vanaf de Emmaweg. Op de voorgrond loopt de 's-Gravelandse vaart. Onder de brug is de kavelsloot te zien, gelegen tussen de buitenplaatsen Trompenburg en Gooilust. Aan de overkant van vaart staat het met riet gedekte huis, waar jarenlang de familie Van den Bosch woonde. Achter het huis is het huis te zien van vanouds de familie Windt, toepasselijk genaamd: Hazewind.

De Hazepadbrug was net als de Brouwersbrug een particulier gebouwde brug, vermoedelijk door Joan van Hellemont. Zijn weduwe, Margaretha van Raephorst, hertrouwde in 1667 met Cornelis Tromp. In 1674 kreeg Tromp van de hoofdingelanden toestemming om de brug af te breken en te herbouwen. Het is aannemelijk dat de brug door de Fransen, die in 1672/1673 vreselijk hadden huisgehouden in 's-Graveland, flink was beschadigd. De Fransen, die nog een appeltje met Tromp hadden te schillen, plunderden zijn hofstede en staken deze in brand. Vaak is de naam 'Hazepad' in relatie gebracht met de in allerijl vertrekkende Fransen, maar niets is minder waar. Ze verbleven vaak dagenlang in 's-Graveland en konden qua plunderen ongestoord hun gang. Het is aannemelijk dat met het Hazepad het smalle wandelpad werd bedoeld, gelegen onder de bomen voor de buitenplaats Trompenburg. In 1930, toen het Zuidereinde werd bestraat, was de brug al afgebroken en vervangen door een duiker.

DE VEEMARKT.

De eerste vrije jaarlijkse paardenmarkt in 's-Graveland werd in 1669 gehouden. De laatste was 261 jaar later op woensdag 5 juni 1929. De paardenmarkt, die meestal omstreeks 20 juni werd gehouden, was een ware feestdag voor jong en oud uit de hele omgeving. Op die dag waren de scholen gesloten en kreeg het werkvolk een paar uur vrij. Onder de bomen tussen de Smids- en Kerkbrug werden de paarden verhandeld. Op de Leeuwenlaan stonden kermiswagens en diverse kraampjes. Tussen de lustig dravende viervoeters vertoonden de kermisklanten hun vrolijke kunsten. De één had een orgel, een ander toonde zijn acrobatiek.

De statistieken uit de negentiende eeuw laten zien, dat er een grote aanvoer van paarden was: in 1877 worden er 672 paarden vermeld en in 1883 zelfs 843. In 1927 was het aantal al een stuk minder: 36 hitten, 4 veulens en 81 paarden. Het is aannemelijk dat de dalende aanvoer het gemeentebestuur heeft doen besluiten om de paardenmarkt af te schaffen.

Na een 'pauze' van 54 jaar, was er op 5 mei 1983 weer een veemarkt in 's-Graveland. Blaarkoppen, dikbillen, rood- en zwartbonte koeien, schapen en geiten, kwamen op deze markt bijeen. De markt werd georganiseerd om geld in te zamelen voor de reparatie van het leien dak van de hervormde kerk aan het Noorderende. Het vee was een grote trekpleister, maar ook agrarische handwerktuigen waren er te zien en een aantal kraampjes. Mede vanwege de grote belangstelling wilde men de veemarkt graag een vervolg geven.

En dat is gelukt, het is een jaarlijks evenement geworden. Het publiek lijkt ieder jaar meer te worden. Verenigingen, stichtingen en politieke partijen krijgen op de markt de gelegenheid om zich te presenteren. Voor de kleintjes zijn er kermisattracties en clowns, dweilorkesten zorgen voor een gezellige sfeer. Dit alles bij elkaar, én de feesttent, die al jaren op het terrein staat, zorgt ervoor dat het op de tweede zaterdag in mei een waar dorpsfeest is.

'S-GRAVELAND

Smidsbrug, A. Smeerdijk (1885-1965).

Antonie Smeerdijk schilderde de Smidsbrug, gezien vanuit het zuiden. Links 'beklimt' een vrouw de steile Smidsbrug; het hondje lijkt naar de schilder te kijken. Twee meisjes staan voor het bruggetje, waar eens de paardentram overheen ging. Rechts in de verte is de pastorie van de hervormde kerk zichtbaar. De eeuwenoude dubbele bomenrij rijkt hoog boven de huizen uit. Zelfs het hoge huis links vooraan, valt in het niet. In dit huis, een voormalige bakkerij, begon Hendrik Rost omstreeks 1846 een logement: Proper Laanzicht. Later zou de familie Van den Berg hier de scepter zwaaien en veranderde de naam in Café Laanzicht.

De Smidsbrug dankt zijn naam aan de smederij die vlakbij de brug stond, aan het begin van het Noorderende. De brug is gelegen over de kavelsloot, die loopt tussen de buitenplaats Hilverbeek en de Leeuwenlaan. Naast de brug kwam in 1889 een brug voor de paardentram, die in dat jaar werd doorgetrokken naar de Klapbrug. Nadat de paardentram in 1923 was opgeheven, werd de brug nog enige tijd door wandelaars gebruikt. Later kwam op dezelfde plek een fietsbrug.

De directe omgeving van de Smidsbrug was een centrale plek voor volksvermaak; er stond zelfs een muzikent. In 1938 werd de Smidsbrug door het polderbestuur overgedragen aan het gemeente 's-Graveland, die de brug liet verlagen en aanpassen aan het alsmar toenemende verkeer. In 1951 werd de Kortenhoeftsebrug, gelegen over de 's-Gravelandse vaart, eveneens afgebroken en vervangen door een betonnen exemplaar. Vanaf die tijd wordt het gehele kruispunt 'de Smidsbrug' genoemd.

HET GEMEENTEHUIS.

Huize Westerveld stond op een gedeelte van een buitenplaats dat lange tijd bekend was onder de naam Wolfsbergen. Nadat Wolfsbergen in de negentiende eeuw was opgesplitst in een noordelijk en zuidelijk deel, werd omstreeks 1837 op Noord-Wolfsbergen het statige huis Villa Nova gebouwd, het latere Westerveld.

In 1946 koopt de gemeente 's-Graveland Huize Westerveld van de toenmalige eigenaar Henri Jacques Vermey. Het oude in 1861 gebouwde gemeentehuis, nu Noordereinde 123-125, was te klein geworden voor het groeiende aantal ambtenaren. Het pand werd intern grondig verbouwd, vooral de begane grond; zo werd de voormalige eetkamer de raadszaal. De bovenverdieping en de noordvleugel werden verhuurd. In 1958 werd de bovenverdieping alsnog door ambtenaren betrokken.

De samenvoeging in 1966 van de gemeenten Kortenhoef, Ankeveen en 's-Graveland, tot de gemeente 's-Graveland, zorgde nadien voor een nijpend ruimtegebrek. Pas in 1986 kwam er een serieuze uitbreiding aan de noordzijde van het gemeentehuis. Het grasveld c.q. het park bij het gemeentehuis fungeerde door de jaren heen als een openbare ruimte: dodenherdenking, spelletjesterrein met Koninginnedag, muziekuitvoeringen in de aanwezige muziktent en het Aquacert bij de vijver.

Toen op 1 januari 2002 wederom een samenvoeging tot stand kwam, nu tussen de gemeenten 's-Graveland, Loosdrecht en Nederhorst den Berg, moest men uitzien naar een geschikte locatie voor een gemeentehuis voor de nieuw gevormde gemeente Wijdmeren. Het oog viel op het voormalige kantoorgebouw van de Knorr in Loosdrecht, nu Rading 1. Op 17 juni 2003 werd het pand betrokken. Oorspronkelijk stond het kantoorgebouw in de gemeente Hilversum, maar als goede burens werd overeengekomen om een kleine grenscorrectie toe te passen, waardoor het huidige gemeentehuis alsnog in de eigen gemeente kwam te staan.

'S-GRAVELAND

Uitspanning 'De Luifel' e.a., A. Smeerdijk (1885-1965).

Antonie Smeerdijk schilderde uitspanning 'De Luifel', ook wel het 'huis met de pilaren' genoemd, gezien vanuit het noorden; nu Noordereinde 179 t/m 191. Het met riet gedekte huis stond tegenover de buitenplaats Spanderswoud. Ter oriëntatie; in het huis links, waar een tak het huis lijkt te raken, woonde melkboer Jansen. Ernaast woonde loodgieter Birkhoff en bakker Bestebroer. Rechts is een klein terras; een boom geeft wat schaduw. Aan de overkant van de 's-Gravelandse vaart is de boerderij van Jansen zichtbaar.

Het rijtje huizen dat Smeerdijk schilderde wijkt niet veel af van de huizen die op de kadastrale kaart (1830) staan ingetekend. De eerste paar huisjes, tot melkboer Jansen, waren eigendom van Hendrick Backer, de eigenaar van Spanderswoud. In uitspanning 'De Luifel' vergaderde het polderbestuur van 's-Graveland in de zogenoemde 'polderkamer'. In 1911 werd deze 'verplaatst' naar een kamer in Huize Oversticht, in het Zuidereinde.

De laatste bewoners van uitspanning 'De Luifel' waren, voor zover bekend, Willem Bos en zijn vrouw Engeltje Fine. In mei 1939 wordt door de N.V. Spanderswoud, bij de gemeente 's-Graveland, een vergunning aangevraagd voor de bouw van een blok van zeven woningen. Twee maanden later krijgt men vergunning om de vijf oude huisjes en een schuur, staande op het bouwperceel, te slopen. Begin 1940 worden de woningen opgeleverd: huur fl. 5,75 per week.

DE DORPSWINKEL.

Als er een verkiezing was geweest van dé dorpswinkel van 's-Graveland, dan waren daarvoor de winkels van Karelte Boeschoten, Klarenbeek, DAVOS én Johanna Neef zeer beslist in aanmerking gekomen. Het waren stuk voor stuk winkels waar je écht van alles kon kopen, ieder uiteraard op zijn of haar eigen gebied. De winkel van Johanna Mol-Neef (1925-2005) aan het Noordereinde in 's-Graveland, nu huisnummer 243, was een begrip in onze dorpen. De ouders van Johanna, Hendrik Gerrit Neef en Adriana Elisabeth de Geus, waren in 1919 met de zaak in huishoudelijk artikelen, speelgoed en galanterieën begonnen. Feitelijk stond haar moeder in de winkel, want haar vader was werkzaam in de smederij nabij de Smidsbrug. Begin 1932 wordt het winkel-woonhuis grondig verbouwd, de heropening was op 28 april. Johanna heeft naderhand de zaak van haar ouders tot 1998 voortgezet. Het was een echte dorpswinkel waar bijna iedereen met veel plezier kwam en er nooit met lege handen vertrok.

Het was een overvolle winkel én wat niet in de winkel lag, werd van zolder gehaald. De eyecatcher in de winkel was de etagère met Engelse theekopjes. Menigeen haalde bij het passeren opgelucht adem wanneer alles overeind bleef staan. Johanna had er rekening mee gehouden, de dure kopjes zette zij uit voorzorg bovenaan. Naast de winkel stond het woonhuis, waar eveneens van alles werd opgeslagen; in de woonkamer werden alle nieuwe artikelen van een prijsstickertje voorzien.

Voor speelgoed en huishoudelijke artikelen gaan we tegenwoordig naar Blokker en/of de HEMA in de Meenthof. Zij hebben, net als Johanna in het verleden, eveneens een groot aanbod. Gelukkig hebben zij geen 'gevaarlijk' opgestapelde kopjes.

MET DANK AAN:

John Voogd
Cees Boom
Sjaak Leurs
Jan Schrick
Peter R. den Boef
Marco van der Roest
Richard van Bruchem
Gemeente Wijdmeren
Weekblad Wijdmeren
Noord-Hollands Archief, Haarlem
Historische Kring In de Gloriosa, Kortenhoef
Streekarchief Gooi en Vechtstreek, Hilversum
Koninklijke Bibliotheek, Den Haag
Rijksmuseum, Amsterdam
Stichting Kunstbezit 's-Graveland
Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, Den Haag
Dienst voor het kadaster en de openbare registers, Apeldoorn

Bakker Jeroen, Kortenhoef
Schilder- en behangwerk, Fa. J. de Kloet & Zn., Loosdrecht
Albert Heijn, Kortenhoef
M/G Bouwbedrijf B.V., Kortenhoef/Loosdrecht
Klus- & onderhoudsbedrijf Dirk Brouwer, Kortenhoef
Boek- en kantoorboekhandel CW'76, Kortenhoef
Schildersbedrijf Fa. J.H. Smallenburg & Zn., Kortenhoef
Blokker, Kortenhoef
Oog- en oorzorg briljant, Kortenhoef
De Drie Dorpen, Ankeveen

Bij besluit van 11 maart 2019 is onze vereniging voor onbepaalde tijd aangemerkt als algemeen nut beogende culturele instelling (ANBI).
RSIN 816 601 069.

CONTACTGEGEVENS

- Postadres: Kerklaan 89
1241 CL Kortenhoef
- Bezoekuren: Iedere woensdagavond van 20.00 tot 22.00 uur en iedere laatste zaterdag van de maand van 13.00 tot 16.00 uur.
- Email: hkgloriosa@hetnet.nl
Website: www.hk-kortenhoef.nl
- Bank: NL56 RABO 0149 3864 19,
t.n.v. HK In de Gloriosa te Kortenhoef
- Voorzitter: Jan Dekker
Noordereinde 34, 1243 JG 's-Graveland
06 515 861 12, jan.a.dekker@planet.nl
- Secretaris: Koos Voorn
Meenthof 52, 1241 CZ Kortenhoef
06 237 640 60, koos@hk-kortenhoef.nl
- Penningmeester en ledenadministratie: Johan Vermeulen
Kikkerbeet 19, 1241 VG Kortenhoef
06 512 569 49, hk-ledenadm@kpnmail.nl
- Algemene bestuursleden: Jan Schriek, Kees Smalenburg, Henk Verhagen,
Bruin Wallenburg en Jaap Wertheim,
- Lidmaatschap: De contributie bedraagt minimaal € 15,00 per kalenderjaar. Postbezorging van de periodiek buiten de regio kost € 9,50 extra.
- Redactie: Gerrie van Rijn-Luijter, Marlies Goudriaan, Koos Voorn,
Frans van Giessen, Jan Immerzeel en Jan Hendriks.
Telefoon: 06 237 640 60 (Koos Voorn)
Email: koos@hk-kortenhoef.nl

COLOFON

Heden en Verleden

- Redactie: Gerrie van Rijn-Luijter
Marlies Goudriaan
Koos Voorn
Jan Immerzeel
Frans van Giessen
Jan Hendriks
- Samenstelling: Koos Voorn en Jan Hendriks
- Vormgeving: Hans Stuart
- Druk: Dunnebier, Nederhorst den Berg
- Bindwerk: Binderij Van Wijk Utrecht BV

De redactie heeft getracht alle rechthebbenden van beeldmateriaal te achterhalen. Zij die desondanks menen rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich tot de redactie wenden.

'Heden en Verleden' werd in opdracht van het bestuur van 'In de Gloriosa', Historische Kring Ankeveen, 's-Graveland en Kortenhoeve, gemaakt ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan.

© 2022

www.hk-kortenhoef.nl